

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
НН інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та методики викладання правознавства

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для самостійної роботи студентів
з навчальної дисципліни
СІМЕЙНЕ ПРАВО

Суми – 2021

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
НН інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та методики викладання правознавства

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для самостійної роботи студентів
з навчальної дисципліни
СІМЕЙНЕ ПРАВО

Суми – 2021

УДК 378.016:347.61/.64]:378.041(072.057.875)

М54

*Рекомендовано Вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.
Протокол №3 від 22 жовтня 2021 року*

Рецензенти:

А.М. Кучук – доктор юридичних наук, професор.

С.В. Мирославський – кандидат юридичних наук, доцент, адвокат.

М54   Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Сімейне право» / Укладач Клипа О.П. – Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, 2021. – 34 с.

Методичні рекомендації містять передмову, основні критерії оцінювання знань студентів тематичний план дисципліни, мету дисципліни, плани тематичних практичних занять, практичні завдання, перелік питань для підготовки до заліку, рекомендовану літературу.

УДК 378.016:347.61/.64]:378.041(072.057.875)

© Олена Клипа, 2021

© СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНЕ ПРАВО».....	5
ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	5
ПЛАНИ ТЕМАТИЧНИХ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДО ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНЕ ПРАВО».....	7
ПИТАННЯ ДЛЯ ЗАЛІКУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНЕ ПРАВО»	30
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	33

ПЕРЕДМОВА

Серед багатоманіття суспільних відносин, які покликані регулювати усі сфери життєдіяльності людини окреме місце посідають сімейні правовідносини. До цієї сфери суспільних відносин належать досить складні людські стосунки, засновані на родинних зв'язках або спрямовані на їх створення.

Сімейні правовідносини виникають на підґрунті укладеного шлюбу, народження дітей, усиновлення дітей, прийняття дітей на виховання. Ці стосунки за своєю суттю та змістом близькі до цивільних. Однак вони мають особливості, які дають підстави виділити їх в окрему сферу, а норми, що їх регулюють, — в окрему галузь права — сімейне право.

Сімейне право — це сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові та такі, що ґрунтуються на них, майнові відносини людей, які виникають на основі шлюбу, сім'ї, родства, усиновлення, прийняття дітей на виховання.

Сімейне право регулює особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання, між бабою, дідом, прабабою, прадідом та внуками, правнуками, рідними братами та сестрами, мачухою, вітчимою та падчеркою, пасинком, а також деякі майнові відносини між іншими членами сім'ї. Але сімейне право не регулює сімейні відносини між двоюрідними братами та сестрами, тіткою, дядьком та племінницею, племінником та між іншими родичами за походженням.

Сімейні правовідносини — це передусім стосунки між членами сім'ї. Поняття сім'ї розглядається багатьма науками: філософією, соціологією, психологією та ін.

Мета вивчення дисципліни: опанування студентами теоретичних знань у сфері сімейних відносин між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами, засвоєння положень сімейного законодавства, а також формування практичних навиків та умінь щодо правильного тлумачення та застосування сімейно-правових норм, що регулюють зазначену сферу сімейних відносин.

Основні завдання вивчення дисципліни «Сімейне право України»:

- забезпечити опанування студентами фундаментальних теоретичних знань та положень доктрини сімейного права України, оперування категоріально-понятійним апаратом, засвоєння правових інститутів сімейного права;
- сформувати практичні навички ті вміння орієнтування у сімейному законодавстві та застосовування сімейно-правових норм;

- навчити студентів професійно, системно та грамотно застосовувати законодавство, що регулює сімейні правовідносини;
- сформувані у них необхідні організаційні та вольові навички щодо впливу засобами правового характеру на регулювання зазначених відносин.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНЕ ПРАВО»

№ з/п	Номер змістового модуля і теми
1.	Змістовий модуль I. Теми: 1. Поняття, предмет, метод сімейного права. Джерела сімейного законодавства. 2. Державна реєстрація шлюбу. 3. Сім'я. Сімейні правовідносини.
2.	Змістовий модуль II. Теми: 1. Форми виховання дітей, які zostались без батьків. Усиновлення. 2. Майнові правовідносини подружжя. 3. Права та обов'язки матері, батька і дитини. 4. Аліментні обов'язки батьків та дітей. 5. Основні поняття та особливості патронату, опіки та піклування. Прийомна сім'я.
3.	Змістовий модуль III. Теми: 1. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Зобов'язання по утриманню інших членів сім'ї та родичів. 2. Застосування сімейного законодавства України до відносин за участі іноземних громадян та осіб без громадянства.

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Протягом семестру студенти вивчають 3 модулі з дисципліни. Модулі складаються із змістових модулів. Після виконання кожного модуля (лекції, практичні заняття) здійснюється поточний контроль у вигляді письмової роботи, що включає тестування та розв'язок практичних завдань. Студенти, які не відвідували лекції або не в повному обсязі виконали завдання для самостійної роботи, до поточного контролю за змістовий модуль не допускаються. Оцінювання навчальних досягнень та практичних навичок студентів здійснюється за 100-бальною системою за 3 модулі.

Студент, який в результаті поточного оцінювання та підсумкового контролю за модулем отримав більше 60 балів, має право не складати залік (іспит) з дисципліни. У разі отримання позитивної підсумкової оцінки за модулі студент має також право відмовитися від складання заліку (іспиту). У такому випадку в заліково-екзаменаційну відомість заноситься загальна підсумкова оцінка. При умові, що студент (ка) хоче поліпшити підсумкову

оцінку за модуль із дисципліни, він (вона) має скласти залік (іспит). Студент, який в результаті підсумкового оцінювання за модулем отримав менше 60 балів зобов'язаний скласти залік (іспит) з дисципліни. У разі, якщо відповіді студента під час заліку оцінені менше ніж у 60 балів, він (вона) отримує незадовільну підсумкову оцінку. При цьому результати поточного контролю не враховуються.

Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за такою шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ECTS.

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
90 - 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Поточне оцінювання здійснюється за трьома складовими:

- контроль за виконання модульних завдань (письмові контрольні роботи, тестові завдання, практичні завдання);
- контроль систематичності та активності роботи студента протягом семестру;
- контроль індивідуальної (самостійної) роботи.

Якщо студент відвідав менше 50 відсотків занять, то систематичність та активність його роботи оцінюється в 0 балів. Оцінювання модульних завдань. Після виконання програми змістового модулю у визначений деканатом термін здійснюється поточний модульний контроль у вигляді письмової роботи, який оцінюється у межах від 1 до 50 балів.

Якщо з об'єктивних причин студент не пройшов модульний контроль у визначений термін, то він має право за дозволом деканату пройти його протягом двох тижнів після виникнення заборгованості. Оцінювання індивідуальної (самостійної роботи) здійснюється у межах 20 балів за підготовку рефератів, наукових робіт, участь в наукових конференціях, підготовку науково-дослідницьких статей та їх озвучення, опрацювання наукових статей та першоджерел, участь в олімпіадах та конкурсах.

Оцінювання активності під час аудиторних занять здійснюється у межах 30 балів:

- 30-25 балів – відвідано не менше 90% лабораторних та практичних занять та отримано оцінки «добре», «дуже добре» «відмінно»;
- 25-17 балів – відвідано не менше 75% лабораторних та практичних занять та отримано оцінки «добре», «дуже добре», «відмінно»;
- 17- 10 балів – відвідано не менше 60% лабораторних та практичних занять та отримано оцінки «задовільно», «добре», «дуже добре», «відмінно»;
- до 10 балів – відвідано не менше 50% лабораторних та практичних занять та отримано оцінки «задовільно», «добре», «дуже добре».

ПЛАНИ ТЕМАТИЧНИХ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДО ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНЕ ПРАВО».

Тема №1. Поняття, предмет, метод сімейного права. Джерела сімейного законодавства.

ПЛАН

1. Поняття сімейного права та його місце в системі сучасного права.
2. Предмет і метод сімейного права.
3. Принципи сімейного права.
4. Джерела сімейного законодавства.

Мета заняття: з'ясувати та вивчити поняття сімейного права та його місце в системі сучасного права; з'ясувати «що?» є предметом вивчення сімейного права та за допомогою «яких?» методів вивчається предмет сімейного права як науки, навчальної дисципліни та галузі національного законодавства; виокремити принципи сімейного права як керівні засади та ідеї, на яких базується пізнання розглядуваної дисципліни; дослідити джерела сімейного законодавства як сукупність нормативних актів, які регулюють сімейні правовідносини.

Питання для самоконтролю.

1. Сформулюйте поняття та дайте характеристику сімейному праву як науці, навчальній дисципліні та галузі національного законодавства.
2. Що є предметом вивчення сімейного права?
3. Які методи використовуються під час вивчення сімейного права?
4. В чому полягає особливість методу сімейного права?
5. Дайте характеристику поняття принципи сімейного права? Які види принципів ви знаєте?

6. Порівняйте поняття сім'ї і шлюбу.
7. Дайте характеристику джерелам сімейного законодавства.
8. Які відносини регулює Сімейний кодекс України?
9. Що розуміється під інститутом сімейного права?
10. Яке місце посідає сімейне право в системі сучасного права?

Практичні ситуації.

Задача 1. С. пред'явив позов до Н. про розірвання шлюбу, в якому вказував, що шлюб вони уклали 15 травня, а в червні місяці того ж року припинили шлюбно-сімейні відносини через ненормальні відносини з відповідачкою і втручання в сімейне життя її матері. Н. пред'явила зустрічний позов про визнання шлюбу не дійсним, обґрунтовуючи його тим, що у С. не було наміру створювати з нею сім'ю, бо вже в червні він припинив з нею шлюбно-сімейні відносини, задовольнившись пропискою в м. Суми та вселенням в квартиру. В судовому засіданні з'ясувалось, що сторони тривалий час перебували в фактичних шлюбних відносинах, після реєстрації шлюбу вели спільне господарство до червня. Суд, виходячи з того, що в їх сім'ї стався тимчасовий розлад, відмовив у задоволенні позову. Чи правомірно вчинив суд? Назвати характерні ознаки шлюбу та підстави визнання його недійсним.

Задача 2. В. перебувала в шлюбі, але уже 7 років років жила окремо від чоловіка Д. і 4 роки не знала, де він знаходиться. В. та Д. мають спільну малолітню дитину. Згодом вона вирішила взяти шлюб з К. Для цього вона звернулася в суд із заявою про визнання свого чоловіка безвісно відсутнім. Після винесення судом такого рішення В. зареєструвала розірвання шлюбу в органі РАЦС та вступила в новий шлюб з К., у якому народилася дитина. Незабаром повернувся її перший чоловік Д. та поставив питання про визнання шлюбу з К. недійсним та встановлення опіки над їх спільною дитиною. Яке рішення має прийняти суд?

Тестові завдання.

1. Сімейне право регулює:
  - а) особисті немайнові відносини;
  - б) майнові відносини;
  - в) особисті немайнові відносини і майнові відносини;
  - г) особисті немайнові відносини і впливаючі з них майнові відносини.

2. Шлюбні відносини в історичній кровноспорідненій сім'ї:
  - а) допускаються по горизонталі (між братами і сестрами);

- б) допускаються по вертикалі (між батьками і дітьми);
- в) допускаються як по горизонталі, так і по вертикалі;
- г) обмежуються як по вертикалі, так і по горизонталі.

3. Одношлюбність виникла:

- а) унаслідок загальної культури людського роду;
- б) з економічних причин;
- в) як примирення між чоловіком і жінкою;
- г) як найвища форма шлюбу.

4. До відповідного етапу створення сім'ї оберіть правильне означення:

- 1. Утворення сім'ї
- 2. Початок дітонародження
- 3. «Порожнє гніздо»
- 4. Припинення існування сім'ї

- а) смерть одного із подружжя
- б) вступ у шлюб та відділення із сім'ї останньої дитини
- в) народження першої дитини
- г) вступ до першого шлюбу

5. Дайте визначення та розмежуйте поняття «сім'я», «родина», «шлюб».

Тема №2. Державна реєстрація шлюбу.

ПЛАН

- 1. Поняття шлюбу та його правова природа.
- 2. Прядок укладення шлюбу.
- 3. Поняття та випадки припинення шлюбу.

Мета заняття: з'ясувати і вивчити поняття шлюбу у сімейному праві; визначити і дослідити правову природу шлюбу; розглянути процедуру державної реєстрації шлюбу відповідно до законодавства; розглянути та опрацювати поняття та випадки припинення шлюбу, визначити умови визнання шлюбу недійсним та неукладеним.

Питання для самоконтролю.

- 1. Дайте визначення поняттю «шлюб».
- 2. Які ознаки шлюбу виокремлює сімейне законодавство України?
- 3. На яких принципах будуються шлюбно-сімейні відносини?

4. Який порядок укладання шлюбу?
5. Який шлюб вважається фіктивним?
6. Що розуміється під умовами вступу до шлюбу?
7. Між якими особами укладення шлюбу не допускається? Чому?
8. Який порядок припинення шлюбу?
9. Який шлюб визнається недійсним та неукладеним?
10. Які відносини регулює шлюбний договір?

Практичні ситуації.

М. та В. сумісно проживали та вели спільне господарство протягом трьох років, проживаючи однією сім'єю, вони набували майно, як для особистого так і для сумісного користування та піклувалися один про одного, разом проводили дозвілля. Невдовзі М. повідомила В. про свою вагітність. В. пояснив, що не готовий до народження дитини та реєстрації шлюбу відповідно до умов сімейного законодавства України. Проживши сумісно ще місяць він забрав свої особисті речі, а речі набуті для сумісного проживання, меблі, холодильник, пральну машинку, залишив М. Після народження дитини М. подала позовну заяву до суду про визнання батьківства. По справі була проведена судово-біологічна експертиза, за висновком якої батьківство В щодо дитини не виключалося.

1. Що є підставою для визнання батьківства? Хто може висунути такі вимоги?
2. Чи буде задоволена позовна заява М?

Задача 4. Ігор та Марія К. зареєстрували шлюб в органах РАЦС в 2007р. Між ними виникали часті сварки і скандали, що призвели до неприязних стосунків. Після ще однієї сварки з дружиною Ігор переїхав проживати в інше місто, працевлаштувався, придбав житло та скривши свої шлюбні стосунки з Марією в 2012р. зареєстрував шлюб з Катериною З. Через рік у них народилася дитина. В 2015 р. Віктор трагічно загинув. Дізнавшись про це Марія К. приїхала на похорон, де їй стало відомо, що її чоловік зареєстрував новий шлюб.

1. Який шлюб є дійсним?
2. Які наслідки недійсності шлюбу? Від чого вони залежать?
3. Чи застосовується строк позовної давності при вирішенні справи про недійсність шлюбу?

Тестові завдання.

1. Як називають осіб, які спільно проживають, ведуть спільний побут, мають взаємні права та обов'язки :
  - а) сім'я;
  - б) родина;
  - в) рід;
  - г) подружжя.

2. Якої підстави приналежності до сім'ї не існує?
  - а) шлюб;
  - б) церковний шлюб;
  - в) громадянський шлюб;
  - г) народження.

3. Який шлюбний вік встановлено в Україні?
  - а) 16 років;
  - б) 16 років – для жінок, 17 років – для чоловіків.
  - в) 21 рік;
  - г) 18 років.

4. Яка із зазначених обставин НЕ є перешкодою для реєстрації шлюбу?
  - а) Наявність у однієї з осіб, яка бажає зареєструвати шлюб, дитини;
  - б) Перебування особи, яка бажає зареєструвати шлюб, в іншому зареєстрованому шлюбі;
  - в) Родинні зв'язки між особами, які бажають зареєструвати шлюб;
  - г) Недієздатність однієї з осіб, яка бажає зареєструвати шлюб.

5. Яка умова для укладення шлюбу є обов'язковою?
  - а) подання заяви про реєстрацію шлюбу за місцем прописки;
  - б) реєстрація у державному органі реєстрації актів цивільного стану;
  - в) укладення шлюбного договору;
  - г) дружина має взяти прізвище чоловіка.

Тема №3. Сім'я. Сімейні правовідносини.

ПЛАН

1. Сім'я як складне явище науки сімейного права.
2. Поняття та види сімейних правовідносин.
3. Суб'єкти сімейних правовідносин.
4. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.

Мета заняття: дослідити поняття «сім'я» в аспекті складного явища науки сімейного права; розглянути сім'ю через призму правової доктрини та національного законодавства; дослідити елементи права громадян на сім'ю; охарактеризувати поняття сімейних правовідносин та з'ясувати їх види; виокремити основних ознак, які характеризують сімейні правовідносини; визначити коло суб'єктів сімейних правовідносин, з'ясувати їх права та обов'язки; дослідити та охарактеризувати здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.

Питання для самоконтролю.

1. Охарактеризуйте поняття «сім'я».
2. Що розуміється під правом фізичної особи на сім'ю?
3. Назвіть види сімейних правовідносин.
4. Що входить до структури сімейних правовідносин?
5. Дайте характеристику змісту та особливостям сімейних правовідносин.
6. Виокреміть ознак, які характеризують сімейні правовідносини.
7. Назвіть коло учасників (суб'єктів) сімейних правовідносин.
8. Що належить до форм захисту сімейних прав та інтересів?
9. Назвіть основні засади здійснення сімейних прав.
10. Назвіть основні засади виконання сімейних обов'язків.

Практичні ситуації.

1. Знайдіть та виправіть помилки в тексті:

Шлюб — це сімейний союз жінки і чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану або через релігійний обряд у церкві після досягнення жінкою 16 років та чоловіком 21 року, проте можливе зменшення шлюбного віку на 2 роки за рішенням державного органу реєстрації актів цивільного стану із обов'язковим укладенням шлюбного договору напередодні одруження.

2. Визначте режим власності у подружжя:

- а) Дружина мала золоті прикраси до одруження;
- б) Чоловік отримав у спадок легковий автомобіль;

- в) Гроші на банківському рахунку чоловіка, відкритому у шлюбі (зароблені ним за основним місцем роботи);
- г) Будинок, придбаний під час подружнього життя на гроші зароблені чоловіком і оформлена на його ім'я (дружина у цей час не працювала);
- г) Премія дружини за досягнення у професійній сфері;
- е) Чоловік до укладення шлюбу мав двокімнатну квартиру, яку під час подружнього життя капітально відремонтували;
- є) Чоловік і жінка фактично припинили шлюбні відносини і, проживаючи окремо понад рік, придбали мотоцикл та фотоапаратуру;
- ж) На вимогу чоловіка рішенням суду було встановлено для подружжя режим окремого проживання, а через місяць дружина придбала меблі в їх спільний будинок.

Тестові завдання.

1. Сімейні відносини регулюються:
  - а) Цивільним кодексом;
  - б) Сімейним кодексом та іншими нормативно-правовими актами;
  - в) виключно Сімейним кодексом;
  - г) виключно шлюбним договором.

2. Сімейний кодекс регулює серед інших відносини між:
  - а) тіткою, дядьком та племінниками;
  - б) двоюрідними братами та сестрами;
  - в) мачухою, вітчимою та падчеркою, пасинком;
  - г) батьками чоловіка та його дружиною.

3. Родичами за прямою лінією спорідненості є:
  - а) неповнорідні брат і сестра;
  - б) двоюрідні брати;
  - в) дядько та племінники;
  - г) бабуся і внуки.

4. За своєю природою відносини, що становлять предмет сімейного права, поділяють на:
  - а) особисті та майнові;
  - б) абсолютні та відносні;
  - в) визначені та невизначені;
  - г) довгострокові та короткострокові.

5. Відносини між одним із подружжя і кровними родичами іншого з подружжя або між родичами обох із подружжя, що виникають зі шлюбу, – це:
- а) родичі за прямою лінією;
  - б) свояцтво;
  - в) спорідненість;
  - г) зведені родичі.

Тема №4. Форми виховання дітей, які zostались без батьків.

Усиновлення.

ПЛАН

1. Поняття усиновлення. Особи, які можуть бути усиновленні.
2. Особи, які можуть бути усиновлювачами.
3. Умови усиновлення та порядок їх здійснення.
4. Таємниця, недійсність, скасування усиновлення.
5. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Мета заняття: дослідити поняття «усиновлення» та визначити коло осіб, які можуть бути усиновленні; з'ясувати та охарактеризувати коло осіб, які можуть бути усиновлювачами; встановити умови усиновлення та розглянути порядок їх здійснення; сформулювати поняття «таємниці» усиновлення, з'ясувати її роль та значення в регулюванні сімейних правовідносин; дослідити випадки недійсності та скасування усиновлення; дізнатися які випадки позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Питання для самоконтролю:

1. Яке значення має інститут усиновлення?
2. Які умови усиновлення передбачені визначені законодавством України?
3. Дайте поняття «усиновлення» в Україні.
4. Що слід розуміти під інтересами дітей?
5. Чи допускається законом усиновлення дитини без згоди батьків?
6. Які правові наслідки виникають при усиновленні дитини?
7. У якому порядку і за наявності яких підстав можлива відміна усиновлення?
8. Визначте коло осіб, які мають право вимагати скасування усиновлення.
9. Які правові наслідки скасування усиновлення?
10. Чи можлива відміна усиновлення після досягнення усиновленою дитиною 18-річного віку?
11. Поняття «таємниці усиновлення».
12. Які випадки позбавлення усиновлювача батьківських прав?

Практичні ситуації.

Задача 1. Неповнолітня (17 років) Лемешко народила дитину і не захотіла забирати її з пологового будинку. Адміністрація пологового будинку вимагала від неї заяву про згоду на всиновлення її дитини без вказівки щодо особи усиновлювача. Таку заяву Лемешко не підписала та зникла з міста. Дитину було передано в дитячий заклад. Подружжя Мостових хотіло всиновити дитину, але знайти її матір для того, щоб одержати згоду, не вдалося. Після півторарічних пошуків матері адміністрація дитячого будинку дала згоду на всиновлення дитини подружжям Мостових. Усиновлення було належним чином оформлено. Незабаром Лемешко дізналася про всиновлення своєї дитини і шляхом шантажу дізналася від медсестри відомості про усиновлювачів. Вона почала вимагати виплати великої суми грошей, погрожуючи в противному разі відібрати дитину. При цьому вона стверджувала, що дитину всиновили незаконно і у неї є право на її відібрання. Чи було в даному випадку допущено порушення закону? Як слід вирішити даний конфлікт? Які права та обов'язки матері і батька щодо дитини?

Задача 2. Неповнолітня К. внаслідок систематичного невиконання батьківських обов'язків була позбавлена батьківських прав. Тривалий час вона проживала закордоном і не цікавилася своєю дитиною, яка перебувала у дитячому будинку. Згодом дитина була всиновлена подружжям із Франції. Мати, дізнавшись цей факт, подала позов до суду щодо скасування усиновлення, вважаючи, що вона була незаконно позбавлена батьківських прав, перебуваючи у післяродовій депресії. Проте наразі вона виправилася, достатньо заробляє і має намір укласти шлюб з батьком своєї дитини. Яке рішення має прийняти суд?

Тестові завдання.

1. Усиновителями не можуть бути:

а) особи, обмежені у дієздатності;

б) особи, які мають трьох і більше дітей;

в) особи, позбавлені батьківських прав, якщо ці права були поновлені;

г) особи, середньомісячний дохід яких не перевищує десяти мінімальних заробітних плат.

2. Особами, які мають переважне право на усиновлення, є:

а) подружжя;

б) особа, яка не є родичем дитини;

- в) особа, яка першою стала на облік;
- г) особа, яка усиновлює кількох дітей, які є братами, сестрами.

3. Для усиновлення дитини обов'язковою є згода:

- а) дитини;
- б) прокурора;
- в) органів опіки та піклування;
- г) батьків.

4. Усиновлення визнається недійсним за рішенням суду, якщо:

- а) воно було проведене на підставі підроблених документів;
- б) воно суперечить інтересам дитини;
- в) дитина страждає на недоумство, про що усиновитель не знав і не міг знати на час усиновлення;
- г) між усиновителем і дитиною склалися стосунки, які роблять неможливим їхнє спільне проживання.

5. Усиновлення може бути скасоване за рішенням суду, якщо:

- а) воно було проведене на підставі підроблених документів;
- б) воно суперечить інтересам дитини;
- в) дитина страждає на недоумство, про що усиновитель не знав і не міг знати на час усиновлення;
- г) між усиновителем і дитиною склалися стосунки, які роблять неможливим їхнє спільне проживання.

Тема №5. Майнові правовідносини подружжя.

ПЛАН

1. Правовий режим майна, що є особистою приватною власністю подружжя.
2. Правовий режим спільної сумісної власності подружжя.
3. Шлюбний договір.

Мета заняття: з'ясувати питання правового регулювання майна подружжя; визначити його правовий режим; визначити особливості правового регулювання майнових відносин подружжя; виокремити ряд ознак, характерних цим правовідносинам; розглянути перелік об'єктів спільної сумісної власності подружжя; дослідити принцип поділу майна подружжя; визначити поняття «шлюбний договір» та охарактеризувати його основні умови, зміст, порядок.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть порядок і умови здійснення права власності на роздільне майно.
2. Визначте перелік майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності.
3. Якими нормами національного законодавства регулюються майнові відносини подружжя?
4. Назвіть характерні ознаки майнових правовідносин подружжя.
5. Які об'єкти належать до переліку особистої приватної власності чоловіка та дружини?
6. Дайте визначення поняття шлюбного договору.
7. Назвіть характерні ознаки шлюбного договору.
8. Порівняйте підстави і правові наслідки відмови від шлюбного договору та його розірвання.
9. Назвіть підстави та порядок визнання шлюбного договору недійсним.

Практичні ситуації.

Задача 1. Громадянка К. вступаючи до шлюбу з громадянином В. була власницею однокімнатної квартири площею 42 кв.м. Громадянин В. до шлюбу мав будинок площею 60 кв.м. Під час перебування в шлюбі вони вирішили продати майно, яким вони володіли до шлюбу і на всі гроші купити трикімнатну квартиру. Розлучаючись, чоловік став претендувати на 2/3 квартири, посилаючись на те, що його внесок у спільне майно був значно більший. Та і ремонт вони робили за гроші, зароблені ним за основним місцем роботи, а дружина в цей час не працювала, так як перебувала у відпустці по догляду за дитиною до 3-х років. Яке рішення має прийняти суд?

Задача 2. Подружжя Михайлюків розлучається. Подружжя вирішило не ділити, будинок, право власності на який було набуто чоловіком до реєстрації шлюбу, незважаючи на суттєві поліпшення, зроблені вже під час шлюбу (перекривання даху, добудова однієї кімнати). Автомобіль, придбаний за спільні гроші під час шлюбу та оформлений на ім'я дружини як подарунок на її день народження, жінка хоче залишити за собою. Яке рішення має прийняти суд?

Тестові завдання.

1. Належить до спільного сумісного майна дружини, чоловіка таке майно:
  - а) речі індивідуального користування;
  - б) кошти, що вносяться ними на особисті рахунки в банківських установах;
  - в) речі, придбані за час шлюбу за кошти, що належать кожному з них особисто;
  - г) кошти, одержані як відшкодування моральної шкоди.

2. Згідно з законом дружина має право на таку частку у спільному сумісному майні:

- а) одна четверта всього майна;
- б) одна друга всього майна;
- в) одна третя всього майна;
- г) дві третини всього майна.

3. До вимог про поділ майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя, шлюб між яким розірвано, застосовується такий строк позовної давності:

- а) три роки;
- б) один рік;
- в) п'ять років;
- г) не обмежена строками.

4. Строк позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя, шлюб між яким розірвано, обчислюється від дня, коли:

- а) придбано об'єкт спільної сумісної власності (майно);
- б) розірвано шлюб;
- в) один зі співвласників дізнався про порушення свого права;
- г) одержано свідоцтво про розірвання шлюбу.

5. Якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не зареєстрували шлюб між собою, то майно, яке вони набувають за час такого проживання, є об'єктом:

- а) їхньої спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено договором між ними;
- б) їхньої спільної часткової власності, якщо інше не встановлено договором між ними;
- в) особистої приватної власності кожного з них, якщо інше не встановлено договором між ними;
- г) лише суд може визначити правовий режим такого майна.

Тема №6. Права та обов'язки матері, батька і дитини.

ПЛАН

1. Походження як підстава виникнення правовідносин між батьками та дітьми. Правила реєстрації народження дитини.
2. Особисті немайнові права і обов'язки дітей.
3. Підстави, порядок та правові наслідки позбавлення батьківських прав.

Мета заняття: охарактеризувати поняття «походження» як підставу виникнення правовідносин між батьками та дітьми; з'ясувати основні концепції походження дитини; з'ясувати правила реєстрації народження дитини; розглянути та дослідити особисті немайнові права і обов'язки дітей; визначити підстави, порядок та правові наслідки позбавлення батьківських прав.

Питання для самоконтролю:

1. Що є підставою виникнення прав та обов'язків батьків і дітей?
2. Як засвідчується походження дітей?
3. Які правила встановлення батьківства в органах РАЦС при народженні дитини у шлюбі?
4. Який порядок добровільного визнання батьківства?
5. Які підстави для винесення судом рішення про визнання батьківства?
6. Які документи подаються для реєстрації народження дитини і встановлення батьківства?
7. Які підстави закріплені в законі для оспорування материнства?
8. Які підстави закріплені в законі для оспорування батьківства?
9. Які правові наслідки позбавлення батьківських прав?

Практичні ситуації.

Задача 1. У результаті позашлюбних зв'язків 17-річна Р. народила дитину і через три тижні подала заяву щодо реєстрації народження дитини до відділу РАЦС. З посиланням на те, Р. не досягла 18-річного віку, працівник РАЦС вимагав від неї надати письмову згоду батьків на державну реєстрацію народження дитини і зобов'язання надавати матеріальну підтримку та допомогу у вихованні дитини. Батьки відмовилися надавати такі зобов'язання, посилаючись на своє погане матеріальне становище і непередбачуваність поведінки дочки, що народила дитину поза шлюбом і всупереч їхнім порадам і бажанню. Чи правомірні вимоги працівника РАЦС? Чи передбачені законом особливості встановлення походження дитини, якщо її батьки (один із них) є неповнолітніми?

Задача 2. Р. назвала себе матір'ю дівчинки, народженою її неповнолітньою сестрою, і була записана як мати в свідоцтві про народження. Через три роки вона звернулася до відділу РАЦС щодо виправлення актового запису в свідоцтві про народження дівчинки, оскільки уклала шлюб, має своїх дітей і не бажає вважатися матір'ю дитини, якої не народжувала. Чи має право відділ РАЦС виправити актовий запис про народження за проханням Р.? Який порядок оспорування цього акта цивільного стану?

Тестові завдання.

1. Підставою для визнання батьківства за рішенням суду є:
  - а) будь-які відомості, що засвідчують походження дитини від цієї особи;
  - б) будь-які відомості, що засвідчують фізіологічну спроможність цього чоловіка бути батьком;
  - в) будь-які відомості, що засвідчують факт близького знайомства цього чоловіка з матір'ю дитини;
  - г) будь-які відомості, що засвідчують факт спільного проживання цього чоловіка з матір'ю дитини.

2. Батьки зобов'язані зареєструвати народження дитини в органі РАЦС не пізніше:
  - а) одного місяця з її дня народження;
  - б) двох місяців з її дня народження;
  - в) трьох місяців з її дня народження;
  - г) одного року з її дня народження.

3. Якщо інше не впливає зі звичаю національної меншини, до якої належать мати і батько, дитині може бути дано:
  - а) не більше одного імені;
  - б) не більше двох імен;
  - в) не більше трьох імен;
  - г) не більше п'яти імен.

4. Якщо батьки дитини змінили прізвище, для зміни прізвища дитини необхідна її згода у разі досягнення нею:
  - а) семи років;
  - б) десяти років;
  - в) чотирнадцяти років;
  - г) повноліття.

5. На визначення батьками місця проживання дитини необхідна згода самої дитини, якщо вона досягла:

- а) семи років;
- б) десяти років;
- в) чотирнадцяти років;
- г) шістнадцяти років.

Тема №7. Аліментні обов'язки батьків та дітей.

ПЛАН

1. Способи та розмір оплати аліментів на дітей.
2. Участь батьків у додаткових витратах на дитину.
3. Припинення права на аліменти.
4. Визначення заборгованості за аліментами та її стягнення.

Мета заняття: з'ясувати способи та розмір оплати аліментів на дітей; визначити участь батьків у додаткових витратах на дитину, зміст та обсяг їх обов'язків; охарактеризувати підстави та випадки припинення права на аліменти; охарактеризувати поняття «заборгованості за аліментами» та з'ясувати способи її стягнення.

Питання для самоконтролю:

1. Що слід розуміти під поняттям «аліменти»?
2. Яке майно на праві власності може належати дитині?
3. Які види аліментних зобов'язань між матір'ю, батьком і дитиною можна виділити?
4. Назвіть підстави для стягнення аліментів на дитину в судовому порядку.
5. Розкрийте особливості укладення договору між батьками про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно.
6. За яких підстав виникає обов'язок батьків утримувати повнолітніх доньку, сина?
7. За яких підстав виникає обов'язок доньки, сина утримувати батьків?
8. У якому порядку можуть бути стягнуті аліменти на дитину?

Практичні ситуації.

Задача 1. Дем'яненко Т. з вересня 2015 року не виплачував аліменти на дитину, які були встановлені за домовленістю між батьками. У квітні 2017 року до нього колишньою жінкою був пред'явлений позов про

стягнення аліментів. Але в суді Дем'яненко Т. проти позову заперечував, посилаючись на те, що весь цей час він лікувався за кордоном і ці гроші йому були дуже потрібні. Чи присудить суд сплачувати аліменти? Якщо так, то з якого моменту?

Задача 2. Подружжя Петрових під час укладання шлюбного договору вирішило відмовитися від обов'язку щодо взаємного утримання у разі розірвання шлюбу, встановивши, що аліментних зобов'язань один перед одним у них не буде, незалежно від підстав розлучення. Проте нотаріус відмовився засвідчити їхній шлюбний договір, заявивши, що він не відповідає вимогам закону. Дайте оцінку діям нотаріуса. Чи має право подружжя під час укладання шлюбного договору передбачати відмову від взаємної матеріальної підтримки у разі розірвання шлюбу?

Тестові завдання.

1. Аліменти, що одержуються на дитину, є власністю:
  - а) дитини і повинні використовуватися за цільовим призначенням;
  - б) того з батьків, який їх сплачує і мають використовуватися за цільовим призначенням;
  - в) того з батьків, на ім'я якого вони сплачуються і повинні використовуватися за цільовим призначенням;
  - г) сім'ї і мають розподілятися між усіма членами.

2. До якого віку батьки зобов'язані утримувати дитину?
  - а) до 14 років;
  - б) до 16 років;
  - в) до 18 років;
  - г) до вступу в шлюб.

3. Батько, мати можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину, якщо:
  - а) той з батьків, з кого стягуються аліменти, не працює;
  - б) дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби;
  - в) їхній середній сукупний дохід на члена сім'ї є нижчим за встановлений законом прожитковий мінімум і вони не спроможні забезпечувати потреби дитини;
  - г) якщо вони (мати, батько) є студентами, пенсіонерами, або непрацездатними (інвалідами 1, 2, 3 групи).

4. Аліменти на дитину присуджуються з моменту, коли:
- а) батько, мати відмовились надавати утримання добровільно;
  - б) пред'явлено позов до суду;
  - в) вступило в законну силу рішення суду;
  - г) пред'явлено до виконання виконавчий лист.
5. Хто повинен сплачувати додаткові витрати на дитину?
- а) батьки;
  - б) близькі родичі;
  - в) дід і баба;
  - г) опікуни.

Тема №8. Основні поняття та особливості патронату, опіки та піклування. Прийомна сім'я.

ПЛАН

1. Встановлення опіки та піклування
2. Поняття та особливості патронату.
3. Прийомна сім'я.
4. Дитячий будинок сімейного типу.

Мета заняття: з'ясування поняття та змісту інституту опіки та піклування; визначення кола суб'єктів встановлення інституту опіки та піклування; розгляд обставин та підстав встановлення опіки та піклування; характеристика поняття «патронату», визначення його особливосте, характерних ознак та з'ясування відмінностей; характеристика поняття «прийомна сім'я»; визначення кола суб'єктів; визначення поняття та характеристика значення дитячого будинку сімейного типу; визначення особливостей, притаманних лише дитячому будинку сімейного типу.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до Сімейного кодексу України?
2. Яким державним органом ведеться облік дітей, які залишились без батьківського піклування?
3. Які обов'язки покладаються на опікунів та піклувальників?
4. Підстави встановлення та припинення патронату над дітьми?
5. Які вимоги встановлені законом до особи патронатного вихователя?
6. Яким є порядок утворення прийомної сім'ї?
7. Вкажіть коло суб'єктів, хто може бути батьками-вихователями?

8. В чому полягає принципова різниця між прийомною сім'єю та дитячим будинком сімейного типу?
9. Визначте порядок створення дитячого будинку сімейного типу.

Практичні ситуації.

Задача 1. 2021 року органом опіки та піклування було укладено договір про патронат з Н. щодо малолітньої С. Під час чергової перевірки виконання договору патронату з'ясувалося, що відділ державної виконавчої служби примусово реалізував квартиру, яка належала Н., з метою виконання судового рішення. Внаслідок цього патронована дитина залишилася без місця проживання. Н. відвіз дитину до своєї матері.

Орган опіки та піклування звернувся до суду з позовом до Н. про розірвання договору патронату.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Задача 2. До органу опіки та піклування звернулася С. з проханням передати їй на патронатне виховання доньку її померлої сусідки К. В укладенні договору про патронат С. було відмовлено на тій підставі, що у 2020 році вона була позбавлена батьківських прав щодо свого сина. Вважаючи рішення органу опіки та піклування незаконним, С. звернулася з позовом до суду.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Тестові завдання.

1. Якої правові форми влаштування дітей, що позбавлені батьківського піклування, не існує?
  - а) удочеріння;
  - б) встановлення опіки та піклування;
  - в) прийомна сім'я;
  - г) дитячий будинок сімейного типу.

2. Піклування встановлюється над дітьми у віці:
  - а) до десяти років;
  - б) від десяти до чотирнадцяти років;
  - в) від чотирнадцяти до вісімнадцяти років;
  - г) від шістнадцяти до вісімнадцяти років.

3. Не може бути опікуном, піклувальником особа:

- а) яка зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами;
- б) яка має судимість за тяжкий злочин;
- в) яка позбавлена батьківських прав щодо своїх дітей;
- г) інтереси якої суперечать інтересам дитини.

4. Форма влаштування дитини, що забезпечує тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини на період подолання складних життєвих обставин:

- а) опіка/піклування;
- б) патронат;
- в) прийомна сім'я;
- г) дитячий будинок сімейного типу

5. Вихованцями дитячого будинку є:

- а) діти, позбавлені батьківського піклування;
- б) діти, які не хочуть проживати з батьками;
- в) діти, у яких негативна успішність у школі;
- г) діти, від яких відмовилися батьки.

Тема №9. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Зобов'язання по утриманню інших членів сім'ї та родичів

ПЛАН

1. Поняття правовідносин за участі інших членів сім'ї та родичів.
2. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
3. Зобов'язання з утримання інших членів сім'ї та родичів.

Мета заняття: охарактеризувати сімейні правовідносини за участі інших членів сім'ї та родичів; виокремити коло суб'єктів, віднесених законодавством України до інших сім'ї та родичів; розглянути види особистих немайнових прав та обов'язків інших членів сім'ї та родичів; дослідити зобов'язання з утримання інших членів сім'ї та родичів.

Питання для самоконтролю.

1. Дайте визначення поняття «родичі».
2. Дайте визначення поняття «свояцтво».
3. Які види сімейних правовідносин можуть виникати за участі «інших» членів сім'ї та родичів?

4. Які права та обов'язки «інших» членів сім'ї та родичів закріплені в Сімейному кодексі України?
5. Який порядок реалізації права на самозахист дідом та бабою неповнолітніх онуків?
6. Назвіть коло суб'єктів, кого за законодавством України віднесено до інших родичів.
7. В чому полягає відмінність зобов'язань з утримання інших членів сім'ї та родичів?

Практичні ситуації.

Задача 1. Подружжя Савченків мало троє дітей: доньку та двох синів. Сини виросли, одружилися та проживали окремо, а донька разом з батьками. На час виходу на пенсію Савченків їхній доньці виповнилося 15 років. Пенсія у батьків була мінімальною – тому вони не мали можливості утримувати доньку. Мати звернулася за допомогою до синів, але ті відмовили, посилаючись на те, що мають інших утриманців. Ставлення братів до сестри обурило батьків. Вони вмовили доньку звернутися до суду з вимогою до братів про надання їй утримання. Чи правомірна вимога доньки про призначення їй аліментів з братів? Які обставини мають враховуватися судом у цій ситуації? Яке рішення має ухвалити суд?

Задача 2. Дізнавшись про намір батьків дати дитині ім'я Гермінтруда, тітка була категорично проти цього. Тому вона самостійно звернулася до органів реєстрації актів цивільного стану і зареєструвала дитину Світланою. Тоді батьки дівчинки подали до органу РАЦС спільну заяву, в якій просили змінити ім'я доньки. Чи має право орган РАЦСу прийняти таку заяву і задовольнити вимоги батьків? Чи правомірно вчинила тітка? Чи міг орган РАЦСу у такому випадку зареєструвати дитину за заявою тітки? Чи може орган РАЦСу зареєструвати дитину за іменем Гермінтруда, та яким актом регулюються питання підбору імені дитини?

Тестові завдання.

1. При визначенні розміру аліментів з інших членів сім'ї та родичів суд бере до уваги:
  - а) стать особи-платника;
  - б) матеріальний та сімейний стан платника та одержувача аліментів;
  - в) власне переконання;
  - г) клопотання органів опіки та піклування.

2. Суд може звільнити мачуху, вітчима від обов'язку по утриманню падчерки, пасинка у разі:
- а) клопотання рідних батьків;
  - б) коли матеріальний та сімейний стан вітчима чи мачухи не відповідає потребам падчерки чи пасинка;
  - в) клопотання падчерки чи пасинка;
  - г) негідної поведінки у шлюбних відносинах матері, батька дитини.
3. Баба, дід, прабаба, прадід мають право спілкуватися зі своїми внуками, правнуками, брати участь у їх:
- а) вихованні;
  - б) навчанні;
  - в) підтриманні;
  - г) критиці.
4. Права та обов'язки з утримання інших членів сім'ї та родичів не виникають у:
- а) особи, яка взяла у свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування;
  - б) мачухи, вітчима;
  - в) зведених братів, сестер;
  - г) прабаби, прадіда.
5. Бабі та діду для реалізації права на захист малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних онуків потрібно:
- а) довіреність;
  - б) письмова заява;
  - в) усна згода;
  - г) реалізують право без спеціальних на те повноважень.

Тема № 10. Застосування сімейного законодавства України до відносин за участі іноземних громадян та осіб без громадянства.

ПЛАН

1. Особливості правового регулювання сімейних відносин за участі іноземних громадян та осіб без громадянства.
2. Особливості усиновлення громадянами України, які проживають за її межами та іноземцями.

3. Застосування законодавства при міжнародному регулюванні опіки та піклування і усиновлення.
4. Колізійне регулювання сімейних правовідносин подружжя.
5. Колізійне регулювання правовідносин між подружжям і дітьми та іншими родичами.

Мета заняття: з'ясування особливостей правового регулювання сімейних відносин за участі іноземних громадян та осіб без громадянства; визначення особливостей усиновлення громадянами України, які проживають за її межами та іноземцями; розгляд колізій регулювання сімейних правовідносин подружжя; розгляд колізій регулювання правовідносин між подружжям і дітьми та іншими родичами.

Питання для самоконтролю.

1. Які основні причини виникнення сімейних правовідносин ускладнених іноземним елементом?
2. За яких умов Україна визнає шлюби, укладені за її межами?
3. Які колізійні прив'язки застосовує вітчизняний законодавець для регулювання майнових відносин подружжя з іноземним елементом?
4. Які особливості колізійного регулювання міжнародного усиновлення?
5. Які особливості колізійного регулювання встановлення опіки та піклування?
6. Які особливості колізійного регулювання правовідносин між подружжям і дітьми та іншими родичами?

Практичні ситуації.

Задача 1. Громадянка України В. і громадянин Англії Макджерон подали в орган РАЦСу м. Суми за місцем проживання В. заяву про укладання шлюбу. При цьому Макджерон пред'явив документ, що засвідчує його особу, без офіційно завіреного перекладу на українську мову. Довідки про сімейний стан і яких-небудь інших документів ним надано не було. У зв'язку з цим працівники органу РАЦСу запропонували громадянину Макджерон надати довідку, видану компетентним органом Англії і легалізовану у відповідній консульській установі України, про те, що він не перебуває в іншому шлюбі, а також зробити і нотаріально завірити переклад. Чи правомірна ця вимога? Які документи необхідно пред'являти іноземним громадянам під час державної реєстрації шлюбу?

Задача 2. 2020 р. громадянин Англії М. і громадянка України В. зареєстрували шлюб в одному з органів РАЦСу м. Суми. При цьому подружжя громадянства і своїх прізвищ не змінили. На початку 2021 р. вони виїхали

на постійне місце проживання до Лондона, проте сімейного життя у них не склалося, почалися конфлікти і сварки. У зв'язку з цим В. вирішила розірвати шлюб з М. і повернутися додому, на що той відповів категорично відмовою, сподіваючись на нормалізацію стосунків. Тоді В. виїхала до батьків у м. Суми, де подала заяву про розірвання шлюбу з М. до суду за місцем проживання батьків. Дізнавшись про це, М. визнав дії дружини незаконними і направив до суду письмове прохання не розглядати заяву В. про розірвання шлюбу по суті. В обґрунтування свого прохання він послався на необхідність розгляду позовної заяви тільки за місцем проживання подружжя і з дотриманням законодавства країни проживання, незалежно від громадянства подружжя. Чи підлягає задоволенню прохання М.? Яке рішення прийме суд за позовом В.?

Тестові завдання.

1. У разі укладення шлюбу в Україні застосовуються щодо підстав недійсності шлюбу вимоги:
  - а) Кодексу про шлюб та сім'ю України;
  - б) Сімейного кодексу України;
  - в) Цивільного кодексу України;
  - г) Закону України «Про міжнародне приватне право»;
  - г) Закону України «Про нотаріат».

2. Форма і порядок укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства визначаються:
  - а) звичаями;
  - б) правом іноземної держави;
  - в) законодавством громадянства;
  - г) правом України;
  - г) правом іноземної держави.

3. Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України:
  - а) заборонено;
  - б) дозволено;
  - в) дозволено тільки тоді, коли усиновлювач є родичем дитини;
  - г) дозволено тільки щодо дитини, яка страждає на хворобу, що внесена до спеціального переліку хвороб, затвердженого центральним органом виконавчої влади.

4. Формальними умовами взяття шлюбу є:

- а) досягнення шлюбного віку;
- б) згода законних представників неповнолітніх осіб;
- в) умови перебування в іншому шлюбі;
- г) відсутність відносин родинності і свояцтва;
- г) присутність обох сторін.

5. У разі відсутності вибору права подружжя майнові наслідки шлюбу визначаються:

- а) правом, яке застосовується до правових наслідків шлюбу;
- б) законом місця реєстрації шлюбу;
- в) особистим законом одного з подружжя;
- г) всі відповіді правильні;
- г) немає правильної відповіді.

ПИТАННЯ ДЛЯ ЗАЛІКУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНЕ ПРАВО»

1. Предмет та метод сімейного права.
2. Принципи та функції сімейного права.
3. Джерела сімейного права.
4. Зв'язок сімейного права з іншими дисциплінами.
5. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.
6. Форми захисту сімейних прав.
7. Поняття та види сімейних правовідносин.
8. Підстави виникнення сімейних правовідносин.
9. Суб'єкти сімейних правовідносин.
10. Поняття шлюбу, його правова природа. Умови укладення шлюбу.
11. Перешкоди до укладення шлюбу.
12. Порядок державної реєстрації шлюбу.
13. Процедура заручин. Їх роль та значення.
14. Поняття недійсності шлюбу. Види недійсних шлюбів.
15. Шлюб, який визнається недійсним або може бути визнаний недійсним за рішенням суду.
16. Правові наслідки недійсності шлюбу.
17. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.
18. Право власності кожного з подружжя на майно (роздільне майно подружжя).

19. Загальна характеристика права спільної сумісної власності подружжя (поняття, підстави виникнення та припинення).
20. Поділ спільного майна подружжя.
21. Правовий режим майна жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою.
22. Умови та способи взаємного утримання подружжя.
23. Договірні засади надання подружжям взаємного утримання.
24. Аліментні зобов'язання одного з подружжя. Час, протягом якого сплачуються аліменти.
25. Загальні підстави припинення права одного з подружжя на утримання та позбавлення такого права.
26. Договірні відносини подружжя. Види договорів подружжя.
27. Порядок укладення шлюбного договору (суб'єкти, форма, строк дії).
28. Умови шлюбного договору.
29. Порядок та випадки припинення шлюбу.
30. Розірвання шлюбу державним органом РАЦС.
31. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей.
32. Розірвання шлюбу за рішенням суду за позовом одного з подружжя.
33. Поновлення шлюбу.
34. Режим окремого проживання подружжя.
35. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків та дітей.
36. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою.
37. Установлення факту батьківства/материнства за рішенням суду.
38. Оспорювання батьківства (суб'єкти, порядок, наслідки).
39. Загальна характеристика особистих немайнових правовідносин батьків та дітей.
40. Основні права та обов'язки батьків щодо дитини.
41. Спори щодо виховання дітей (види, порядок та особливості розгляду).
42. Спори між батьками щодо місця проживання малолітньої дитини.
43. Позбавлення батьківських прав (підстави, порядок розгляду, правові наслідки).
44. Загальна характеристика майнових правовідносин батьків та дітей.
45. Права батьків і дітей на майно. Управління батьками майном дитини.
46. Обов'язок батьків утримувати дитину. Способи його виконання.
47. Визначення судом розміру аліментів на дитину. Зміна розміру аліментів.

48. Договори батьків щодо утримання дитини.
49. Невиконання батьками аліментного обов'язку. Заборгованість за аліментами, відповідальність за прострочення сплати.
50. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей.
51. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати своїх батьків.
52. Загальні засади влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.
53. Поняття усиновлення. Суб'єкти відносин, що виникають з усиновлення.
54. Загальний порядок усиновлення.
55. Таємниця усиновлення, юридичні засоби забезпечення таємниці усиновлення.
56. Правові наслідки усиновлення.
57. Недійсність усиновлення та його правові наслідки.
58. Скасування усиновлення та його правові наслідки.
59. Загальні засади опіки та піклування над дітьми.
60. Патронат над дітьми (поняття, права та обов'язки сторін, договір про патронат).
61. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
62. Обов'язок інших членів сім'ї та родичів по утриманню.
63. Особливості правового регулювання сімейних відносин за участі іноземних громадян або осіб без громадянства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавство України у сфері сімейного права

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. 2680-VIII.
2. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III.
3. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV.
4. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
5. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5
6. Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин: роз'яснення М-ва юстиції України від 05.07.2011 р.
7. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р.
8. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 915.
9. Про практику застосування судами законодавства при розгляд справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Пленуму ВСУ від 21. 12. 2007 р. № 11.
10. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV.

Додаткова література

1. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017. 176 с.
2. Сімейне право України: підручник / за ред.: С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; К.: Знання, 2015. 375 с.
3. Сімейне право України: Підручник/ Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. — К.: Хрінком Інтер, 2012. — 340с.
4. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. Ред. С.Я. Фурси. — К.: Видавець Фурса С.Я. КНТ, 2008. — 1248 с.
5. Буляц С.Б., Заборовський В.В. Сімейне право України: підручник. К.: Знання, 2015. – 375 с.
6. Боднар Т.В., Михальнюк О.В. Сімейне право: практикум. К.: Алерта, 2019. 132 с.
7. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посібник / М.М. Дякович; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – 2-ге вид. випр. та допов. – Київ : Правова єдність; Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 552 с.
8. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія / К.В. Бориченко ; Нац. ун-т "Одеська юрид. акад.". – Одеса : Фенікс, 2015. – 299 с.

Методичне видання

КЛИПА Олена Павлівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**для самостійної роботи студентів
з навчальної дисципліни**

СІМЕЙНЕ ПРАВО

Відповідальний за випуск *О.Ю. Кудріна*
Комп'ютерна верстка *В.А. Замошнікова*

Підп. до друку 22.10.2021.

Формат 60×84/16. Гарнітура Cambria.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,98.

Ум. фарб.-відб. 1,98. Обл.-вид. арк. 1,34.

Тираж 50 пр. Вид. №42.

Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка
40002. м. Суми, вул. Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.

Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

Серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.